

Marcin Wójtowicz*

M. Strzyż (red.), *Perspektywy rozwoju regionu w świetle badań krajobrazowych*
Problemy Ekologii Krajobrazu PAEK,
2004, Kielce, s. 261 - 267
ISBN 83-919881-8-X

Ochrona środowiska w polityce globalnej a zintegrowany rozwój regionalny województwa świętokrzyskiego

Wprowadzenie

Działania na rzecz zahamowania degradacji środowiska przyrodniczego Ziemi są zadaniem nie tylko regionalnym, gdyż procesy zanieczyszczeń atmosfery, wód, flory i fauny gleb i różne inne zjawiska przekraczają granice regionów, a ich skutki mają negatywny wpływ na społeczeństwa świata. Polityka ochrony środowiska naszej planety, nazywana najczęściej polityką ekologiczną, jest więc zadaniem globalnym ludzkości. Oczywiście nie będzie ona przynosiła zamierzonych efektów jeśli nie będzie prowadzona również na szczeblu regionalnym. Postępująca degradacja środowiska naturalnego na całej kuli ziemskiej skłania międzynarodową społeczność do podjęcia działań na rzecz budzenia świadomości i kreowania postaw sprzyjających ochronie środowiska naturalnego, a w konsekwencji ochronie człowieka. Polityka ekologiczna społeczeństw całego świata jest szansą na zmianę mentalności i zachowań ludzi, budzeniu świadomości środowiskowej opartej na przesłankach humanistycznych. Istnieje konieczność zrozumienia praw rządzących naturą, które przyczyniają się do zachowania dynamicznej równowagi w całej biosferze. Zanieczyszczenie środowiska jest problemem wspólnym, wykraczającym poza granice państw. Działania Unii Europejskiej mają w tej dziedzinie szczególne znaczenie. Bez współpracy międzynarodowej rozwiązywanie wielu problemów byłoby dużo trudniejsze. W 2004 roku Polska przyjęta została do Unii Europejskiej. Do tej pory państwa członkowskie UE zobowiązane są do przestrzegania 300 unijnych dyrektyw o ochronie środowiska. Większość z nich dotyczy zanieczyszczenia powietrza i wody oraz składowania odpadów. Inne ważne przepisy dotyczą nadzorowania niebezpiecznych procesów produkcji i ochrony zasobów środowiska naturalnego. Unia Europejska zakłada zachowanie zrównoważonego rozwoju, co oznacza, że transport, przemysł, rolnictwo, rybołówstwo, energia i turystyka będą się rozwijać nie niszcząc środowiska i jego zasobów naturalnych.

---

*Instytut Politologii, Wydział Zarządzania i Administracji, Akademia Świętokrzyska
25-406 Kielce ul. Świętokrzyska 21

Zabezpieczenie celów społecznych i humanistycznych w ochronie środowiska w ujęciu globalnym i regionalnym

Cele i środki polityki ekologicznej muszą być określone łącznie z problemami rozwoju gospodarczego i społecznego. Gospodarowanie regionem, produkcja szeroko pojęta (przemysł, rolnictwo, transport, handel itd.) oraz procesy konsumpcji oddziałują na środowisko przyrodnicze i stały się źródłem jego zniszczeń. Granice wzrostu gospodarczego i rozwoju demograficznego określił pierwszy raport Klubu Rzymskiego. W reakcji na te założenia powstało pojęcie *sustainable development*, czyli pojęcie wzrostu rozwoju podtrzymywanego, trwałego (we Francji używa się określenia *durable*). W Polsce niefortunnie wprowadzono określenie ekorozwój.

Dotychczasowe cele wzrostu i rozwoju muszą ulec radykalnej transformacji w skali świata, poszczególnych państw i regionów tzw. małych ojczyzn. Muszą też ulec zmianie metody

i technologie produkcji oraz struktury konsumpcji. Aby to mogło nastąpić, konieczne są radykalne zmiany świadomości ludzkiej oraz hierarchii wartości. To zadanie ma do spełnienia polityka ekologiczna wraz z teorią i praktyką wychowywania nowych pokoleń.

W skali globalnej trwały rozwój zrównoważony (*sustainable development*) oznacza:

1. Zabezpieczenie celów społecznych i humanistycznych: zlikwidowanie głodu, chorób i nędzy oraz analfabetyzmu, rozwój edukacji oraz zaspokojenie potrzeb intelektualnych narodów; rozwój lecznictwa i ochrony życia ludzkiego; położenie kresu wojnom, nienawiści, gwałtom i dominacji jednego narodu nad drugim.
2. Osiąganie celów ekologicznych: powstrzymanie degradacji środowiska przyrodniczego Ziemi, eliminacja zagrożeń, zapewnienie utrzymania gatunków, mnożenie przyrodniczego bogactwa Ziemi.
3. Realizację zadań ekonomicznych: zaspokojenie potrzeb materialnych ludności świata, zróżnicowanie tempa wzrostu na głowę w poszczególnych regionach świata i w różnych krajach (przyśpieszenie gospodarcze w krajach zacofanych), transfer kapitału i nagromadzonego bogactwa z krajów bogatych do biednych, zastosowanie metod i technologii produkcji sprzyjających środowisku przyrodniczemu, likwidacja produkcji na cele militarne.

Już teraz oddychamy czystszy powietrzem dzięki wprowadzeniu w latach 90-tych konwerterów katalitycznych w samochodach oraz coraz większym zużyciu benzyny bezołowiowej. W 1993 roku Unia założyła Europejską Agencję Środowiska Naturalnego z siedzibą w Kopenhadze. Agencja ta zajmuje się zbieraniem informacji o stanie naszego środowiska, co pozwala na podejmowanie konkretnych środków ochronnych i odpowiednie stanowienie prawa w tej dziedzinie. Podstawy polityki UE w dziedzinie ochrony środowiska są podstawą polityki na szczeblu krajowym i regionalnym.

Obejmuje ona następujące argumenty:

Argument etyczny. Każda żywa istota ma prawo do życia, a gatunek ma prawo do przetrwania. (np. dyrektywa ptasia) Argument o dobru ogółu opiera się na związku pomiędzy degradacją środowiska (brudna woda, choroby, zanieczyszczone powietrze zaburzające w oddychaniu, hałas, stres). Artykuł 130 traktatu ustanawiającego UE wymienia ochronę zdrowia ludzkiego jako jeden z powodów prowadzenia polityki

ochrony środowiska.

Argument ekonomiczny .Wspólne standardy w zakresie ochrony środowiska są podstawowym warunkiem funkcjonowania rynku Unii. Brak zharmonizowanego prawodawstwa odnośnie do ochrony środowiska spowodowałoby stan, w którym ci którzy przestrzegają wymogów ochrony środowiska, ponosili by koszty powstałe wskutek działalności tych, którzy tego nie robią.

W skali regionalnej trwały zrównoważony rozwój oznacza:

1. Zabezpieczenie celów społecznych i humanistycznych:

Zapewnienie wysokiej jakości usług publicznych(wdrażanie programów profilaktyki zdrowotnej).Rozwój infrastruktury technicznej i ochrony środowiska, służącej podnoszeniu atrakcyjności i wzmocnieniu konkurencyjności województwa.

2. Osiąganie celów ekologicznych:

Kształtowanie świadomości ekologicznej społeczności lokalnej

Opracowanie odpowiednich materiałów promujących ochronę środowiska: książki filmy, kasety, plakaty, foldery, tworzenie programów uczestnictwa społeczności lokalnej w promowaniu problematyki ochrony środowiska.

3. Realizację zadań ekonomicznych:

Przeciwdziałanie bezrobociu, łagodzenie jego skutków i aktywizacja zawodowa bezrobotnych. Rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich .Rozwój przedsiębiorczości w oparciu o innowacje i transfer nowych technologii.

Postęp naukowy, rozwiązywanie problemów dotychczas nierozwiązywalnych, pojawienie się nowych zagadnień (dziedzin wiedzy), istotnych dla zrozumienia współczesnego otaczającego świata w interakcji Człowiek-Środowisko Przyrodnicze, wymusza na władzach lokalnych podejmowania skutecznych rozwiązań w zakresie zrównoważonego rozwoju regionalnego. Problematyka ta, z punktu widzenia przyszłych losów najbliższego regionu, kraju oraz całego świata, jest bardzo ważna, ponieważ obejmuje cały kompleks zagadnień związanych z racjonalną gospodarką zasobami i ochroną środowiska. Zagadnienia te, szczególnie w ostatnich latach, zajęły czołowe miejsce w rozwoju polityki społeczno- ekonomicznej na całym świecie. Można zauważyć, że ochrona środowiska wykroczyła poza ramy nauk przyrodniczych przenikając coraz częściej do nauk ekonomicznych, humanistycznych i zawodowych. Z powyższych rozwiązań wynika, że podstawę nowoczesnego - współczesnego myślenia o przyrodzie - powinna stanowić wszechstronna znajomość praw i zasad funkcjonowania złożonego systemu, jakim jest otaczające środowisko. Społeczeństwo egzystujące w danym regionie powinno posiadać - opartą na znajomości własnego miejsca zamieszkania - świadomość, że każde działanie, będące sprzeczne z prawem przyrody, prowadzi nieuchronnie do zachwiania równowagi ekologicznej, a w konsekwencji do dewastacji środowiska przyrodniczego. Należy sądzić, że przede wszystkim zmiana sposobu myślenia społeczeństwa o środowisku, jego zasobach, oraz przejęcie nowych zasad gospodarowania środowiska, to nowe cele stojące przed decydentami. Zadaniem polityki ekologicznej powinno być kształcenie, społeczeństwa wyposażonego przede wszystkim w odpowiednią i niezbędną wiedzę, posiadającego zorientowaną ku przyszłości wyobraźnię i wychowanego w duchu etyki ekologicznej (Dylikowa 1990). Przedstawiciele nauki już od dawna sygnalizowali niebezpieczeństwo zbliżającego się kryzysu ekologicznego będącego wynikiem niewłaściwej gospodarki zasobami przyrody

oraz pilną potrzebę podjęcia zarówno zbiorowych, jak i indywidualnych działań na rzecz zahamowania degradacji środowiska. Społeczeństwo nie jest też obecnie w wystarczającym stopniu świadome strat ekonomicznych i społecznych, które wynikają z zanieczyszczenia powietrza, wód powierzchniowych i podziemnych, skażenia gleb itp. Po dzień dzisiejszy system oświaty nie jest w pełni skłonny do uznawania priorytetu tego nurtu edukacji. Zarysowująca się w świadomości społeczeństwa potrzeba nie tylko zrównoważenia, ale

i integracji wiedzy przyrodniczej, humanistycznej i technicznej nie znajduje odpowiednika w podejmowanych decyzjach na szczeblu lokalnym jak i regionalnym.. Upowszechnianie wiedzy o środowisku przyrodniczym wymaga pewnej przebudowy hierarchii wartości. Zachowanie ciągłości funkcji przyrody, jak i ochrona życia ludzkiego wymagają uznania celów ekologicznych i społecznych jako nadrzędnych w polityce ekologicznej obecnych i przyszłych pokoleń oraz podporządkowanie im celów ekonomicznych. przyrodniczego w swoim regionie . W latach osiemdziesiątych pojawiła się świadomość globalnego kryzysu ludzkości; kryzysu totalnego, który prof. J. Pajestka nazywa syndromem degeneracji cywilizacyjnej (Pajestka 1990). Kryzys ekologiczny jest wyrazem ostrego konfliktu między człowiekiem a przyrodą. W warunkach lawinowo narastających, dominujących form antropopresji następuje załamanie się równowagi ekologicznej w wielu regionach, a nawet zakłócenie mechanizmów homeostazy biosfery i pozostałych sfer powłoki ziemskiej: Ekonomia człowieka drastycznie rozmija się z ekonomią przyrody. W tym okresie upowszechnia się pogląd, iż nie wystarczy już techniczna ochrona środowiska, czy też kształtowanie przyrodniczych warunków jakości życia; niezbędne staje się zintegrowane i całościowe podejście zwane ekorozwojem (1991).

Przyroda jest wielkością skończona i nie zdołamy jej eksploatować w nieskończoność. To jest jedyne podium po którym chodzimy. Innego nie zafundujemy sobie ani przyszłym pokoleniom. Przecież jesteśmy częścią przyrody, zaledwie częścią i każda jej rana rykoszetem godzi w nas. I dlatego musimy traktować ją z szacunkiem i partnersko (Dymel 1992).

Idea ekorozwoju tylko wtedy zostanie urzeczywistniona, gdy ta norma ekologiczna stanie się faktem społecznym, wejdzie na stałe do świadomości ludzi i przekształci się w zintegrowany wymóg do spełnienia oraz świadomość obowiązków, które winniśmy wypełniać jeśli chcemy żyć zdrowo w ramach biosfery i pozostałych sfer powłoki ziemskiej i utrzymywać jej równowagę ekologiczną. Tym samym uzyskuje ona rangę powinności moralnej i dlatego na podobieństwo kantowskiego kategorycznego imperatywu moralnego można ją nazwać kategoryczną normą ekologiczną i sformułować w postaci zasady postępuj tak, by twoje działanie nie naruszało podstawowych warunków funkcjonowania ekosystemów i życia na Ziemi (Hull 1995). Tak rozumiana norma odnosi się nie tylko do postępowania pojedynczych ludzi lecz w równej mierze do działań tzw. podmiotów zbiorowych (przedsiębiorstw, instytucji, organizacji), stanowiąc zasadę szeroko rozumianej etyki społecznej. Osiągnięcie stanu rzeczy, w którym respektowane będą ekologiczne normy wymaga wielorakich i skoordynowanych działań.

Z jednej strony niezbędne jest kształtowanie takich form aktywności i samo zorganizowania się ludzi, które niejako wymuszą proekologiczne działania i

postępowanie, z drugiej zaś niepominięciem wzrosła rola edukacji dla ekorozwoju pojmowanej jako formowanie myślenia ekologicznego.

Środowisko człowieka w kontekście wartości uniwersalnych i globalnych

Precyzując aksjologiczne ujęcie środowiska człowieka, należy je postrzegać jako wartość uniwersalną oraz jako wartość globalną. Ten podwójny kontekst wartościowania ma na celu nie tylko polepszanie opisu, lecz przede wszystkim skierowanie dyskusji humanistycznej dotyczącej środowiska, na kwestie praktycznego rozwiązywania problemów ekologicznych (Zacher, Świątkowski 1996). Za wartość uniwersalną nie należy uważać środowisko samo w sobie, lecz dobry stan środowiska, umożliwiającą zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego. Bezpieczeństwo ekologiczne jest z kolei wartością składową bezpieczeństwa rozumianego szerzej, lecz bardzo konkretnie jako bezpieczeństwo człowieka w ogóle, tu i teraz- od bezpieczeństwa w rodzinie poczynając, a na bezpieczeństwie globu ziemskiego kończąc. Stąd też definiowane jest środowisko człowieka za pomocą terminu wartość globalna, ponieważ umożliwia to bezpośrednie związanie kwestii ekologicznych

z problematyką zagrożeń globalnych planety oraz sporem o kierunek rozwoju współczesnej cywilizacji (Jonas 1996). Użyteczność takiego pojęcia polega na odniesieniu refleksji humanistycznej dotyczącej środowiska do praktyki np. politycznej, ponieważ od decyzji politycznych zależy w głównej mierze realizacja postulatów i rekomendacji uczonych. Światowy zasięg problematyki ekologicznej wiązać można z wyłaniającą się polityką globalną, rozumianą, jako polityka rozwiązywania problemów globalnych (Meadows, Randers 1995). Uwzględniając ogromne zróżnicowanie postrzegania świata wartości w różnych kulturach i stylach życia, można wskazać na pewne wartości wspólne, podzielane przez większość społeczeństw współczesnych. Przykładem udanej próby ich identyfikacji była Powszechna Deklaracja Praw Człowieka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 1948 r. Dzisiaj do tego typu wartości dość powszechnie zalicza się ochronę środowiska człowieka, będącą jednocześnie jednym z dwóch najważniejszych problemów globalnych (obok utrzymania pokoju światowego, zapobieżenia światowej wojnie jądrowej). Zdaniem uczonych środowisko człowieka to wartość uniwersalna i globalna, zaś bezpieczeństwo ekologiczne jest odzwierciedleniem tej wartości

w realnej rzeczywistości (Szutmski 1996). Uważa się, że bezpieczeństwo ekologiczne należy rozumieć jako kategorię praktyczną, kategorię polityki, negocjacji, układów itp. Dotyczy ono stanu środowiska przyrodniczego, faktycznego w danym miejscu i czasie. (Wódz red. 1993).

Podsumowanie

Spółeczeństwo naszego regionu powinno być świadome, że trwałość życia na Ziemi zależy od zachowania ciągłości przyrody oraz na tyle przygotowane, aby mądrze, nie przekraczając granic wytrzymałości środowiska przyrodniczego, użytkować i

wykorzystywać jego zasoby. Rzetelna znajomość własnego miejsca zamieszkania oraz regionu , ukazywanie wzajemnych powiązań poszczególnych elementów środowiska, które uwzględniają działalność człowieka i jego wpływ na dokonujące się zmiany w środowisku, to ważny etap w wychowaniu społeczności lokalnej w duchu społeczno-ekologicznego sposobu myślenia o przyrodzie, o kształtowaniu kultury obcowania z przyrodą i szacunku dla jej praw. Gospodarze gmin, powiatów w regionie świętokrzyskim chcą - skutecznie przeciwdziałać kryzysowi ekologicznemu oraz podejmować zbiorowe i indywidualne działania na rzecz środowiska przyrodniczego w swoim regionie .

The environmental protection in global policy and the integral regional development Świętokrzyskie province

Summary

Planning of the future in the time of world's globalisation is extremely important in the integral regional development.

In global and regional range sustainable development means:

- protection of social and humanistic aims ,
- ecological aims,
- execution economical problems.

Respecting international agreement local authorities promote the development of environmental and global policy in communes and administrative units Świętokrzyskie province.

Literatura

- Dylikowa A., 1990, *Dydaktyka geografii w szkole podstawowej*, WSiP, Warszawa.
- Hull Z., 1995, *Myślenie ekologiczne podstawą edukacji dla rozwoju*, [w:] Materiały ogólnopolskiej konferencji , *Edukacja ekologiczna wobec współczesności i wyzwań przyszłości*, Opole, 177 –187.
- Jonas H., 1996, *Zasada odpowiedzialności - etyka dla cywilizacji technologicznej*, Kraków.
- Meadows D. H., Meadows D. L., Randers. J., 1995, *Przekraczanie granic. Globalne załamanie czy bezpieczna przyszłość*, Warszawa.
- Pajestka. J., 1990, *Prolegomena globalnej racjonalności człowieka*, PWN, Warszawa.
- Szutmski W., 1996, *Szkic perspektywy (Ewolucja i możliwości przetrwania)*, Katowice.
- Wódz J., 1993, *Zagrożenia ekologiczne. Warunki życia. Wizje przyszłości*, Wydawnictwo Śląsk Sp. z o.o, Katowice.